

Тернопільська Валентина Іванівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії педагогіки
Київського університету імені Бориса Грінченка

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Спрямованість освітньої політики в Україні на формування повноформатного суб'єкта європейського процесу, людини глибоких знань і культури, носія гуманістичної філософії, світогляду і моралі, актуалізує проблему виховання загальноєвропейських цінностей підрастаючого покоління, розвиток у нього потреби й умінь їх реалізувати в європейському і світовому життєвому просторі.

Обґрунтування феномену цінностей здійснено у працях В. Віндельбанда, М. Гартмана, А. Здравомислова, Р. Лотце, З. Карпенко, М. Рокича, М. Тофтула, В. Тугаринова та ін.

Цінності визначають переконання індивіда та мотивацію його вчинків. Ціннісні характеристики людини акумулюються в її неповторній індивідуальності, самовизначенні, самовираженні, самоствердженні. Стрижневим для вироблення ціннісних засад ЄС стало прийняття «Хартії фундаментальних прав ЄС» за якою права та свободи громадян постали як цінності всіх країн-членів Євросоюзу [1, с. 9]. До загальноєвропейських цінностей у цьому документі віднесено гідність, відповідальність, рівність, свободу права громадян, демократію, верховенство права, права меншин. В основі європейських цінностей лежить оптимістична концепція людини, яка передбачає, що кожен індивід є гідним свободи та здатний на моральну поведінку у взаєминах з іншим індивідом [1, с. 23]. Освіті в сучасному європейському суспільстві надається головна роль у вихованні загальноєвропейських цінностей.

Нині виховний процес у Новій українській школі [2] є невід'ємною складовою всього освітнього процесу і орієнтується на цінності: морально-етичні (гідність, чесність, спрямованість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей); соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону,

солідарність, відповідальність). Усе життя Нової української школи організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей.

Зауважимо, що гідність є базовою цінністю, що відображає уяву про цінність будь-якої людини як моральної особистості. Вона лежить в основі для здійснення всіх прав людини, визнання рівності, беззаперечної цінності та унікальності кожної людини у моральному сенсі. Кожна людина в змозі свідомо обирати моральну поведінку сама, а не сліпо слідувати нав'язаним кодексам держави.

Водночас гідність виявляється в усвідомленні людиною своєї самоцінності, ставленні до інших людей. Так, М. Тофтул характеризує гідність як ціннісне ставлення особистості до себе та інших людей крізь призму совісті, честі, відповідальності, толерантності [6]. Гідність особистості акумулюється у таких рисах як-от: вимогливість до себе, сумлінність, відповідальність, самоконтроль, самоповага, толерантність.

Сформованість відповідальності як загальноєвропейської цінності є головним критерієм оцінки рівня зрілості особистості. З огляду на це відповідальність розглядаємо як одну з генералізуючих якостей, як результат інтеграції всіх психічних функцій особистості та суб'єктивного сприйняття нею навколишньої дійсності, емоційного ставлення до обов'язку [4]. Відповідальність також є моральною рисою людини, метою виховання, якістю, що концентрує в собі усвідомлений особистістю обов'язку. Відповідальність концентрує в собі таку загальноєвропейську цінність — як свобода. За умови свободи людина може поводитись відповідно до власної відповідальності й волі. Свобода означає невтручання інших людей у сферу самовизначення, самовираження особистості. Разом з тим ідеалом має бути не свобода самовираження ціною втрати моральних орієнтирів життя, а, насамперед, свобода в свій спосіб бути людиною. За Ч. Тейлором, бути людиною означає саме бути моральною, тобто враховувати в своїх вчинках інтереси та цінності інших людей і поважати їх гідність [3]. Ця базова європейська цінність означає повагу до кожного індивіда, визнання в ньому особистості.

Відмова від дискримінації за будь-якими ознаками і надання шансів кожному реалізувати себе, згідно власного бачення і бажання характеризує такі загальноєвропейські цінності — рівність і толерантність. Вони означають повагу до «чужих і близьких», прийняття і розуміння різноманітних культур у сучасному поліетнічному просторі.

Виховання толерантності потребує включення у виховний процес умов, адекватних віковим та індивідуальним особливостям особистості, що виражається насамперед в готовності педагога до безцінного його прийняття, яке ґрунтується на довірі, емпатії, відкритості у взаєминах з нею [5]. Крім того, взаємини у колективі мають бути організовані на засадах взаємодопомоги, довіри, доброзичливого й відкритого спілкування. Особливу увагу слід приділити практиці гуманних взаємин школярів, наполегливій щоденній роботі, спрямованій на перехід «знаних» мотивів (орієнтація не на те, що добре, а що погано) у мотиви, які діють насправді (повсякденне керування у своїй діяльності засвоєними нормами взаємодії, спілкування, поведінки). Як правило, досить часто спостерігається розбіжність між знаннями і вміннями переносити знання та дії, використані в одній ситуації на іншу, знаходити правильний спосіб поведінки, взаємодії, спілкування на основі вже відомих правил. Досить часто ця розбіжність пояснюється недостатністю практичного досвіду вихованців щодо втілення наявних знань у власну поведінку. Щоб подолати цей дисбаланс, необхідно систематично привчати вихованців до вияву толерантності у взаєминах, активності в міжособистісній взаємодії, спілкуванні з людьми.

Виховання загальноєвропейських цінностей у підростаючого покоління визначається реалізацією у виховному процесі особистісно орієнтованого, діяльнісного підходів, згідно яких означені цінності засвоюються ним активно у процесі діяльності, міжособистісної взаємодії з ровесниками, дорослими. Раціональне усвідомлення, емоційне сприйняття, інтеріоризація, вияв загальноєвропейських цінностей учнівською і студентською молоддю передбачає: 1) об'єктивну необхідність, важливість, обов'язковість (щоб без них не можна було обійтись); 2) доцільність, узгодженість з метою, адекватність, практична корисність; 3) корисність (вигода для себе та інших, придатність для когось (чогось)).

Слід зазначити, що європейські цінності не існують та не впроваджуються як окремі життєві орієнтації особистості, а реалізуються як цілісна система, в якій кожна цінність визначає та конкретизує іншу цінність.

Таким чином, цілісна реалізація індивідуального потенціалу особистості, виявлення нею загальноєвропейських цінностей виражається насамперед в її суспільно значущих прагненнях, культивуванні глибинних позитивних переживань, що еднають людей. Освітня практика у закладах освіти має бути орієнтована на комплексне використання механізмів

наслідування, ідентифікації, емоційного зараження, свідомості й само-свідомості, вольового зусилля у вихованні особистості.

Література

1. Амельченко Н. Цінності об'єднаної Європи / Н. Амельченко.— К.: Лабораторія законодавчих інститутів, 2013.— 48 с.
2. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс].— Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Тейлор Ч. Етика автентичності / Ч. Тейлор.— К.: «Дух і Літера», 2002.— 27 с.
4. Тернопільська В. І. Формування соціальної відповідальності старшокласників у позанавчальній діяльності: автореф.... канд. пед. наук: 13.00.07.— К., 2003.— 20 с.
5. Тернопільська В. І. Особливості виховання толерантності у дітей молодшого шкільного віку // В. І. Тернопільська / Нові технології навчання: наук.-метод. зб. К., 2014.— Вип. 82, ч. 1.— С. 66–71.
6. Тофтул М. Г. Етика: навч. посібник / М. Г. Тофтул.— К.: Академія, 2005.— 146 с.

Часнікова Олена Володимирівна,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України*

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Профільне навчання в старшій школі — важливий компонент модернізації загальної середньої освіти та одна з найбільш життєздатних освітніх реформ. У цієї ідеї нема опонентів, адже практико-орієнтоване навчання постало на часі. Профілізація з економічним спрямуванням потрібна як для забезпечення індивідуальних потреб школярів, які виявляють підвищений інтерес до вивчення окремих предметів, так і для професійного самовизначення старшокласників, їх успішної соціалізації, орієнтації на розвиток власних підприємницьких здібностей, виховання відповідальності за прийняття рішень тощо.

Нині гостро відчувається соціальна потреба у створенні моделі сучасної національної школи, в якій повинні реалізовуватись нові ідеї щодо організації диференціації профільної економічної освіти. Вибудовується власна система профільної освіти, яка враховує наявні традиції та особливості

функціонування на профілізації шкіль-

Питання дифере і зарубіжних учених під диференціацією творчих можливостей підготовки старших А. Терещук тощо,

Більшість науковців диференціації та інфесією, що характерні циклів, інколи — в планом. Профіль і вибору старшокласників диференціації. До стратегії освіти вітчизняні у прискорення та пр

В історії української реалізації ідеї загальноосвітньої пори залишаються практиків, батьків

Перехід на 12-ї в Україні, передбачується на основі а освіти Франції, Швейцарії на старших у гімназіях, коледжів ступеня школи.

Станом на сьогодні чують диференціальних рахунок комбінацій бором. Цим самим змогу обрати старших з тим, ще не вирішувати готовності та форм старшокласників.

Науменко С. О. Формувальне оцінювання як напрям реформування середньої освіти в Україні	182
Опалюк Т. Л. Проблема формування й оптимізації когнітивно-змістової компоненти у структурі соціальної рефлексії майбутнього вчителя	185
Пророк Н. В., Чекстере О. Ю. Мотиваційна сфера старших дошкільників	188
Сальник І. В. Диференціація навчання фізики — шлях до успіху кожного учня	191
Снісаренко О. І. Диференціація навчання в інклюзії — проблеми і шляхи їх вирішення	196
Сопова Д. О. Значення академічної чесності для формування цілісної особистості учнів загальноосвітніх шкіл	202
Тернопільська В. І. Загальноєвропейські цінності особистості: підходи до розуміння	207
Часнікова О. В. Диференціація економічної освіти в умовах профільної школи	210
Шевчук М. О. Диференційований підхід у трудовому навчанні в початковій школі	213
Яценко Т. О. Диференціація літературного навчання в умовах профілізації	218